

mbt9710@gmail.com

המו"ל שלום צדוק

רחוב אריאלי 16/5

ביתר עילית

055-6783-221

העלון יוצא לאור בסיוע

משפחת המנוח

הרה"ג יוסף צדוק זצ"ל

מסירות בני תימן

על שם רבינו יחיא צאלח (מהרי"ץ) זצוק"ל, גאון רבני תימן (ה'תע"ה-ה'תקס"ו)

לזכרו של הרה"ג רבי יוסף צדוק זצ"ל | חנוכה תרצ"ו - ה' כסליו ה'תשע"ז

אין לקרא העלון
בשעת התפילה
וקריאת התורה
חודש ניסן תשע"ט
עלון מס' 28

מסורת יהודי תימן באפיית מצות - מדברי פוסק עדת תימן מרן הגר"י רצאבי שליט"א

וכתב מהרי"ץ בשו"ת פעולת צדיק (חלק ב' סימן קל"ט), על מה שאין אנו מחמירים במצות שנתקפלו כדעת הרמ"א (סימן ת"ס סעיף ה'), הוא לפי שבמצות שלנו בתימן דקות מאד, והאש חזקה ודולקת אל מול פני המצות, ותיכף ומיד נאפית. כי לעומת המצות שהיו בזמנם אצל הרמ"א, המצות שלנו נחשבות דקות מאוד, אצלם כאצבע, ואצלנו פחות מחצי אצבע. וכן הדבר מובא בשתילי זיתים (סימן תנ"א ס"ק ט"ו) שכתב, לדעת הרמ"א מצה נפוחה אסורה, וטורי זהב מתיר, ונראה לי שבמצות שלנו שאין בהן עובי אצבע יש לסמוך עליו.

עוד יש טוענים על התימנים שבדור שעבר, שאמנם שמרו מכל חימוץ, אך לא אמרו בפה לשם מצת מצוה, וכן נהגו החבאנים לומר משומר לא יחמיץ, ולא אמרו לשם מצת מצוה. הטעם כי אין פה ענין לשמה לשם מצה, ואינו דומה לתפילין וספר תורה, שצריך לומר הריני כותב לשם מצות תפילין, וכן בעשיית ציצית לשם מצות ציצית, כי במצה אין ענין לעשותה קדושה, אלא לשמור מחמץ.

לסיכום. המצות הרכות המפורסמות כיום אפיוות כהלכתן, וכיון שעביין הוא רק כארבעה מילימטר, (מצות מסורת ראש העין), ויש כשני מילימטר בלבד (מצות טעמו וראו אשקלון), וגוון חום, פשיטא שהן ראויות והגונות לעלות אף לכזית מצה דאורייתא בליל פסח, על שולחן בני מלכים, לכתחילה למהדרין מן המהדרין, ולמצוה מן המובחר. כדעת משה וישראל, אשר אל מוציאם ממצרים בס' בחר (על פי שערי יצחק פרשת ויקרא ה'תש"ע, ושו"ת עולת יצחק חלק ג' סימן קמ"ג).

מספרים על הרב מברסק שפעם אחת שאלו בנו, אני זוכר את הבית הלוי, שלא היה מחמיר כל כך. השיב לו, אומר לך מה הסיבה. אני מחמיר לא בגלל שאני חושב שצריך להחמיר, אלא פשוט מתוך חוסר ידיעה אני מחמיר בפרטים מסוימים. הבית הלוי ידע את ההלכות, מה אסור ומה מותר, אך אני לא יודע ולכן אני מחמיר. ביאור הדברים, שאצל אחינו האשכנזים במשך הדורות לא היתה מסורת של אפית מצות כל ימות השנה, קל וחומר לא בפסח, ומדור לדור הלכה ונשתכחה המסורת והתרבו החומרות, וכך הגיעו למה שהגיעו. עד כדי כך שכשוראים את המצות של התימנים, זה נראה להם פיתות. צריכים לדעת שיהדות תימן היא הגחלת האחרונה והחוליה הסופית בשרשרת הארוכה של עורת עשיית המצה המקורית, מאז יציאת אבותינו ממצרים, ובמשך תקופת הנביאים וחז"ל חכמי המשנה והתלמוד הגאונים והראשונים, עד הדור האחרון ממש.

כתוצאה משכחת המסורת, ומתוך שהורגלו כל כך למצות הדקות והקשות, נדמה לאחינו האשכנזים כי מצה חייבת להיות יבשה וקשה, ולכן נדמה כי המצות שלנו הם חמץ. והדבר דומה לשנים הראשונות כשהובא האתרוג התימני לארץ, שטעמו כמה אנשים שאין זה מין אתרוג כלל, מאחר ואין בו מיץ. עד שהתעשתו והבינו שאין זה אלא מתוך הרגלם באתרוגים דידהו, ואדרבה, המיץ הוא סימן חשוב שהורכב עם לימון, והתימני הוא המקורי בלא מיץ. ועוד, המתבונן במצות שלנו יראה שיש בהם את כל הסימנים המובאים בחז"ל. א', קרמו פניה בצד העליון והן בצד התחתון. ב', בבצק החוטים נמשכים אבל באפיה אין חוטים נמשכים ממנה. ג', בתחיבת אצבע לא נדבק מאומה. אך במצות הקשות, אף בעודן יסיה אין חוטים נמשכים מהן.

ליל פסח בצנעא שנת ה'תקע"ח

וכך תיאר רבינו עמרם קורח זצ"ל את מאורעות ליל הסדר בספרו סערת תימן (עמוד כ"ה), בליל התקדש חג הפסח אחר חצות, עת שכל אחד שוקט ובטוח בביתו, פשטו הגדודים בפתע באיבה וקנאה ופלושו לשכונת היהודים באין מעצור, כי אין חיל שומר, פרצו גדרות השכונה ונכנסו לבתים, שדרו ובזו כל הון יקר ונעים. וכל מי שנראה ונמצא להם עשו בו נקמות, מכות רצה ופצעים. היהודים נתפורו אנשים טף נשים, ברחו לנפשותם ועזבו כל אשר להם בבתיהם לשבי ולבזה, כי אין מושיע. חיל המלך נתבצרו בחומות המדינה, לשמור צנעא ותושביה.

בשנת ה'תקפ"ד לדרך נפטרה אשתו, ובשנת ה'תקפ"ה נשא את אשתו השניה, ממנה נולדו לו שתי בנות ויוסף וסלימאן שהיו תלמידי חכמים מופלגים. בנו רבי סלימאן חיבר את ספר חשק שלמה, ובנו רבי יוסף מצאנו שהעתיק את ספר הלכות שחיטה הנקרא מקור חיים למהרי"ץ בן יעקב, ואף היה מחכמי הישיבה הכללית. הוא חתום עם חכמי הישיבה על פסק דין בנושא שתי קופות הצדקה, שבו פסקו שיש להעדיף את עניי המקום. בשנת ה'תקצ"ו היו רעב ומחלות בעיר צנעא, ובמאורעות שנה זו נפטר רבי יהודה זצ"ל בהגיעו לגיל שבעים ושתים שנה, בהותירו אחריו את אשתו ושני בנותיו הקטנים.

פטירת שני בניו היקרים, בנו בכורו אהרן, ומשנהו בנו משה, וכן על בתו. עוד התאונן שמכר את לבושו אשר עליו, ועל ספר חידושים שכתב בכתב ידו, ויוגע בו יגיעות רבות, ומכרו בדמים מועטים, וכמעט שלא נהנה מדמיו. וכן ביכה על מותו של עמיתו ורעו בתורה, הגאון רבי פנחס הכהן מגארי זצ"ל, שהיה משאלו ספרים רבים.

בשנת ה'תקע"ח נפל סכסוך בין המלך לבין שבט בכיל (עיין בספר בחיירי סגולה עמוד י"ב שכתב, כי האוכלוסיה התימנית מתחלקת לכמה שבטים ראשיים, כגון שבט בכיל, שבט האשד, שבט חמיר, ושבט מדהג. כל שבט ראשי מתחלק לכמה שבטים וחמולות, ערים וכפרים, משפחות ובתי אב), והמוסלמים ניצלו את ההזדמנות להתנפל על היהודים בליל פסח. רבינו כתב בספרו קינה וז"ל, על צרה שבאה עלינו בעונותינו קהל קדוש צנעא בשנת ה'תקע"ח, בליל שימורים הוא לה', ויהי בחצי הלילה, עת שערי רחמים להפתח וכו'. ושכחנו צרה שעברה עלינו בשנת ה'תקס"ח, כי עלה המוות בחלוננו בא בארמנותינו. וישבר דלתותי, ויהרג את בחורי וכו'. בליל שימורים, הייתי נדהם וכו', על בית תפילתי, איך נכנס בו האויב, וקרע את תורתני, ופשיטנה ערומה, על גודל חטאתי וכו'.

מכתבי הגאון רבי יהודה גספאן זצ"ל

רבינו יהודה גספאן זצ"ל נולד לאביו רבי יוסף זצ"ל בשנת ה'תקמ"ג. בשנת ה'תקמ"ג נשא לאשה את בתו של הגאון רבי אברהם מנולי זצ"ל שהיה דיין ומורה צדק בק"ק צנעא, ובחיבוריו אף הביא משמו כמה חידושים. לפרנסתו עסק בהעקת ספרים. בספרו מנחת יהודה על התורה מעלה חידושים ששמע מחכמי דורו, כגון הגאון רבי יוסף יצחק זצ"ל, הגאון רבי אברהם הלוי אלשיך זצ"ל, הגאון רבי סלימאן צאלח זצ"ל, ועוד. כן הוסיף אף חידושים משלו וקראם פנים חדשות, חיבור שלישי מפרי עטו נקרא בשם ליות חן, והוא ליקוטים על ההפטרות.

בשנת ה'תקס"ח היתה בצורת קשה בתימן, ואף טיפת גשם לא ירדה. על זאת עוד נוספה צרת המצור על העיר צנעא, על ידי אחד משבטי האיסלאם הפראיים שמנעו ממנה כניסה ויציאה, כתוצאה מזאת הרקיעו מחירי התבואה שחקים. במאורעות שנה זאת מתו כשלושת רבעי מן האוכלוסיה, ורובם מהיהודים, כי אין להם הכנסות מן הקרקע, ובהיותם בעלי מלאכה היו נתונים לחסדם של עובדי האדמה המוסלמים. רבינו יהודה אף הוא שתה כוס התרעלה, והוא ביכה בקינתו על צרות אלו, ובפרט על

אפיית וכשרות המצות בצנעא שבתים

לא הרפיתי ושאלתי, הרי נאמר (שמות י"ב, י"ז) ושמרתם את המצות, הכי צד ניתן לסמוך על נשים העוסקות מאוד בלאו הכי, בדבר שיש בו טורח גדול. הנח לנו ולמנהג אבותינו, אמר, והוסיף, גם אנחנו מהדרים ומדקדקים ושומרים את המצות. ומצה חמה ורכה מידי יום בימונו תשמח לכב אנוש, ותגדיל את שמחת החג. ובאמרו כן נתן בידי שלוש מצות רכות וטובות, עבודת יד מביתו, לליל הסדר, ואמר, רוב המצות כאן אינן שמורות משעת קצירה, ממכת הבצורת, אך אלה מצות שמורות מתבואה ישנה. והנה אתה יוצא נשכר, כי תוכל לברך עליהן ברכת על אכילת מצה, כי על כן הלכה פסוקה היא, כי אין לברך אותה על מצה לא שמורה. ובעיני היה הדבר כתורה חדשה, ע"כ.

מה שהתמיה במצות יהודי תימן הוא, מפני שבתים מסורת אפיית המצות נותרה כפי שהיתה בתקופת חז"ל, וכיון שהיו אופים מצות דומות לפיתות של החמץ, ולא בצורת המצות היבשות, לא הבינו כיצד המצות אינן חמץ. ועוד תמהו, מדוע סומכים על הנשים באפיית המצות. ולאכארה, הרי משנה מפורשת היא בפסחים (פרק ג' משנה ד'), רבן גמליאל אומר, שלוש נשים לשות כאחת ואופות בתנור אחד זו אחר זו, וחכמים אומרים, שלוש נשים עוסקות בבצק, אחת לשה ואחת עורכת ואחת אופה. וכ"כ הרה"ג שלמה קורח זצ"ל בעריכת שולחן (סימן תנ"ט סעיף ה'), רק נשים הזריות על ידי רגילותן לאפות כל השנה, הן שִׁלְשׁוּ את המצה.

וכן תיאר תייר שביקר בתימן (והבואו הדברים בספר שבות תימן ובאיש ימיני חלק ג' עמ' תקפ"ה) את אפיית המצות בליל הסדר. הוזמנית לסדר בבית הרב הראשי וכו', הולך אני למטבח לראות בהכנת המצה. לאורך חדר קטן ישנו מין דרגש רחב קטן, ובו חורים גדולים, אלה הם תנורי הארץ הזאת. על הארץ יושבת אשה, ומנענעת קערת חרס מלאה מים. היא יוצקת לתוכה מדת קמח אחת, ובשעה שידה השמאלית מנודת את הקערה, מערבבת ידה הימנית את הקמח בוריות ובכישרון גדול, ועושה עיסה וכו'. היא מוסיפה חופן מלח וכו'. אם הרב לוקחת בידה הימנית כר בצורת פטריה, מפורת עליו קצת קמח וממתחת עליו את העיסה. אחר כך תוחבת היא את ידה לתוך התנור, ומדביקה את העיסה על הדופן, הבוער, ואחרי רגע היא מוציאה משם פת יפה, פריכה ומעוררת תיאבון וכו'. הרב הלך למלא תפקידו כשוחט, לשחוט בפתח ביתו כבש ועגל.

עניין תוספת מעט מלח בעיסה שהוזכר, אף שבשולחן ערוך (סימן תנ"ה סעיף ה') כתב, נוהגים שלא ליתן מלח במצה, ונכון הדבר. כתב על כך בשתילי זיתים (ס"ק כ"ה), במקומות אלו לא נהגו כן, ואין לגלגל על מנהגם, כי הרבה פוסקים מתירים וכו'. וקצת מקורב נהגו שלא ליתן במצה של מצוה ומנהג טוב הוא, ע"כ.

גם בתכלאל עץ חיים (דף ב' ע"א) כתב מהרי"ץ, וגם רגילים ליתן בה מלח ואין חשש, וכמו שכתבו האחרונים בדמלח הבא מהחפירה לכולי עלמא אינו מחמין.

וכן נקט רבינו שלמה צאלה זצ"ל (אחיו של מהרי"ץ) בובח פסח וז"ל, והמנהג המפורסם שממעטין במלח במצת מצוה, עכ"ל. ועיין עוד בחקת הפסח חלק העיונים סימן י"ג. ובבארות שאול כתב (בסימן י"ג) המחמירים ס"ל דמלח במצה מחשיבה למצה עשירה, אליבא דהסבורים דמלח נידון כמי פירות, אך המנהג הקדמון היה לתת מלח אף במצות מצוה ולא חשו למידי. ועיין שו"ע המקוצר סימן פ"ז סעיף ח'.

מעשה נוסף אירע בבית הראב"ד כפי שסיפר בנו רבי חיים זצ"ל. שהגיע שד"ר מארץ ישראל לתימן והיה מפקפק בכשרות המצות לפסח, בטענה שלא יתכן שהנשים בוררות את החיטים כדבעי. ושל רבינו פה חיטים שנבררו לפסח, ולעיני השד"ר עירב בהן שבע חיטים מבוקעות. לאחר מכן נתן את החיטים לנשים לבררם, ולתדמית השד"ר הוציאו הנשים בדיוק את שבעת החיטים המבוקעות, ע"כ.

אף לאחר שעלו יהודי תימן מצנעא לירושלים סבלו ביקורת קשה על מצותיהם, ונאסר עליהם לאפות מצות, והיו מוכרחים לקחת את המצות היבשות שאפו להם קהילת הספרדים. בשנים ה'תרס"ה וה'תרס"ו. קהילת הספרדים הגדישה את הסאה, בספר זכור לאברהם מסופר, כי הם הזמינו מצות לתימנים בפני עצמם, ופועלי אוון שלהם שמו חול תוך העיסה. וכאשר היו התימנים אוכלים את המצות, היו מרגישים החצץ בפיהם, והיו אומרים, קיימו בנו יוגרס בחצץ שיני (איכה ג', ט"ז) וצר להם מאד.

בשנת ה'תר"ע לא שתקו התימנים על מה שעוללו להם הספרדים, ורצו לאפות בעצמם המצות בפסח כפי שנהגו בתימן, ושלחו העולים לבית הדין בצנעא, שאלה, האם יכולים לאפות מצות בפסח. וז"ל תשובת בית הדין בצנעא, אשר שאלתם אם יכולים אתם ללוש ולאפות בפסח כמנהגכם הטוב והישר בערי תימן, כי בהתחלה הייתם מתי מספר ונטפלים לעדת הספרדים, ונותנים לכם מצה אפיה קודם פסח ומתבטלים מעונג יום טוב, והן עתה רבו כמו רבו הנוסעים מתימן, ונתיישבו בעיר עוז לנו ירושלים, ונפרדתם מכוללות הספרדים וקהל גדול מתימן נעשה כוללות לעצמם, ורוצים לחזור ולעשות בפסח כמנהג אבותינו בתימן וכו'. ויש מרפים ידיכם, באומרם פן תענשו ח"ו משום שינוי המנהג, אריך או לא אריך. (ועיין בשערי יצחק פרשת צו ה'תש"ע, ובספר איש ימיני חלק ג' עמ' תרצ"ב).

חדשים ארוכים קודם חודש ניסן, יהודי צנעא היו מכינים חטים שמורות למצות חג הפסח. הם היו מביאים שיבלים וחובטים אותן, כדי להוציא מהם את גרעיני החיטה, ומאחסנים אותם בחדר נקי. בתקופת פורים היו מטננים (כובשים) את החיטים בעשבי חרמל שיש בהם לחות. את החרמל היו קוטפים לאחר חצות היום (ועיין שו"ת פעולת צדיק חלק א' סימן קע"א) ומביאים בשקים מיוחדים, עלים יפים בגודל כף היד. את העלים היו פורסים, ועליהם מפזרים את החיטה, למשך עד כשתים-עשרה שעות ולא יותר מואת, כי השהיה מרובה בעלים אלו, עלולים לגרום לחימום החיטה ולביקועה. וטעם הטינון בעשב זה כי הוא מפריש לחות המרטיב את גרעיני החיטה, כדי שבשעת טחינתה תיפרד הקליפה מהגרעין, ותוכה ישאר לכן, ואז הפת נקיה יותר. אך באפיית קמח מלא, לא טיננו החיטה.

מהרי"ץ בשו"ת פעולת צדיק (חלק ג' סימן י"ג, קל"ה), כתב, במקומנו נהגו לטנן חיטי הפסח בעשבים משום דמי פירות אין מחמיצים. עם כל זה, מנהג פשוט שלא לטנן השעורים בעשבים וכו'. אף השתילי זיתים בהלכות פסח (סימן תס"ז ס"ק י"ד) כתב וז"ל, במקומות אלו נהגו מימים קדמונים לטנן החיטים בעשבים, והיה הדבר קשה בעיני כמה אנשים, ולא מצאנו סמך למנהג זה, עד שאינה ה' יתברך לדינו ומצאנו להרב פרי חדש בשם הירושלמי וכו'. הנה בודאי שנתייסד מנהג זה על פי הירושלמי הזה, וכמאן דאמר בעשבים שרי, ואין להרים ראש נגד המנהג מעתה, ע"כ.

בהגיע שלושה עשר בניסן בין השמשות, אחר שקיעת החמה, שואבים המים המכונים משומר, בכדי החרס השומרים על קרירותם, ומכסים אותם במפה לבנה. בחלק משכונת צנעא, מי הבארות שבחצרות היו מלוחים ולא ראויים לשתיה, אלא לצורך ניקיון וכיבוס בגדים ולרחיצת כלים, מפני שהאדמה שם היתה מלוחה ואף לא היתה ראויה לגדל פירות. ולכן, לצורך מי שתיה היתה באמצע השכונה באר גדולה, בעומק כעשרים וחמישה מטרים. מעל הבאר היה חבל ארוך מאד, התלוי מעל גלגל. בקצה אחד של החבל היו קשורים דליים מעור המכילים כארבעים ליטר מים, ואת קצה השני של החבל היו קושרים לבהמה, והיה גוי מוליך את הבהמה מסביב לבור כדי שיעלו הדליים, ושופך את המים לבריכה גדולה, וכל משפחה מביאה כדים וממלאים מים לשתיה, וכך היה גם למים של פסח. את הריחיים היו מכשירים ומנקרים בקורנס, עד שקולפה כולה, ואחר כך משפשפים אותה ומנקים אותה היטב.

בבוקר, יום שלושה עשר בניסן, היו מסיקים את התנור בעצים מרובים יותר ממחצית השעה, וכך היו מכשירים אותו לפסח. לאחר חצות היום, היו אופים את המצות. שלוש נשים היו בעסק האפיה, אחת לשה הבצק, השנייה יוצקת מים, והשלישית אופה. בשעת הלישה היו אומרות בלשון ערבית, מא אסתפא ומה אנתפא. כלומר, מה שנספך ומה שנתפור כאילו עפר.

בשנת ה'תקע"ט נשלח לתימן השד"ר רבי דוד נחמיאס, מטעמה של קהילת צפת. בליל הסדר התארח השד"ר בעיר הבירה צנעא, אצל הראב"ד רבינו יוסף אלקארה. כשהגישו את המצות סירב לאכול, והביע את דעתו שהם בגדר חמץ, משום שיש נפיחיות על פני המצה הדקה, ולדעתו לזה כיוון הרמ"א בשם מהרי"ל כשפסק (בסימן תס"א סעיף ה') שמצה נפוחה באמצעיתה אסורה.

באותו מעמד היה נוכח רבינו שלום מנצורה זצ"ל, שהשיב לשד"ר על דבריו, והוא אף העלה את הדברים על הכתב בגיליון שולחן ערוך עם פרי חדש שלו. וכך נכתב בתוך הגהתו, כנרפס במבוא לספר הפדות והישועה (מכון מרא"ה ה'תשע"א, עמ' י"ב), מצה שלנו שאנו אופים פה במדינת צנעא שאין בעביה אפילו כחצי אצבע, אין לאסור אם התקפלה. וכן הדין במצה נפוחה ומצה עבה, אבל מצה שלנו שהן דקות ביותר וקלושות, אף על פי שיש בהן נפיחות כעין אבעבועות אין לאסור. לפי שמרוב הדקות של המצות, וכח ההכאה שמכים אותה לתנור ככלי הנקרא מכבוח, (נוצר הנפיחות כעין אבעבועות) ועוד מרוב חום התנור והשלהבת שעולה מהעצים על פני הככר מיד הוא מבעבע. לא הוצרכתי לכתוב זה אלא מפני מעשה שהיה כך היה, שפעם אחת בשנת ב'ק"ל (לשטרות, ה'תקע"ט ליצירה) הופיע למחנה קדשו חכם דוד נחמיאס שד"ר מעיר הקודש, ועשה אכסניא שלו בבית הדין המצויין איש אלוקים קדוש הוא מהר"ד יוסף קארה ז"ל. וכשהיו מסדרין השולחן, היה החכם דוד נחמיאס ז"ל מלעיג ומחסם (פירוש, מפקפק) עליו, ואומר שח"ו אנו אוכלים חמץ בפסח, כיון שיש אבעבועות בפני הככר, זהו מצה נפוחה שכתב מהרי"ל, ולא היה רוצה לאכול. השבתי לו מפני יופי החיטים והבידור היפה שאנחנו מבררים ועושים אותם יפים וכו' ועושים אותם דקות קרוב לקרום ביצה. עכ"ל.

בשנת ה'תר"ט הסתובב בערי תימן השד"ר הנודע רבי יעקב ספיר. ופגש בהרי הראו את רבי יחיא אלקארה, בנו של רבינו יוסף אלקארה, ולאחר מספר חודשים פגש בו שנית בעיר הבירה צנעא, לאחר ששב לביתו לרגל החג, גם הוא תמה על אפיית המצות בתימן, ועוד שנאפות על ידי הנשים. וכך תיאר את פגישתו עמו (אבן ספיר פרק כ"ו). הייתי בעיניו לכלי הכר, בהכירו אותי ובראותו את מצבי, ולגו עיניו דמעות. מדוע תדאג מורי, שאלתי, אחר כל התלאת אשר מצאוני ברוך ה' כי עודני חי. שוחחתי עמו בדבר המצות וליל הסדר, והוא הרגיני באמרו, גם אם המצות אינן יבשות ולא עברו עליהן שלושים יום אל חשש, ביקרו פה בעבר מחכמי ירושלים, ונכחו לדעת כי נשינו זריות והזרות בכשרות המצות.

תדיר ושאינו תדיר במצוות

וכו', ומזמור הבו לה' בני אלים ופסוקים אחרים, ותיכף אומרים קדיש ומתפללין מוסף. ותמה אותו חכם למהרי"ץ, למה מקדימים לומר אשרי, דהא צריך לומר קדיש אחריו ולא להפסיק בדברים אחרים. והשיב לו דהא דהאחרונים כתבו שלא להפסיק בין אשרי לקדיש, היינו בדברים שאינם צורך תפלה כמו מי שבירך והשכבות, אבל במילי דצורך תפילה, כגון מה רב טובך וכיוצא בפסוקים, פשיטא דשפיר דמי, כיון דהקדיש נאמר על פסוקים שאומרים אחר כך, יהיו מה שיהיו וכו'. וסיים, ידוע דהמנהג הקדמון לומר אשרי לבד ואין לאלו הפסוקים זכרון, רק האחרונים תקנום על פי הוזהר ועל פי מקובלים. ואם כן הדרן לכללן כל התדיר מחבירו קודם לחברו וכו', ואשרי תדירית בכל יום.

עוד כתב בעץ חיים (חלק ב' דף מ"א ע"א) בדין ספירת העומר, ואומרים למנצח על הגיתית ומזמור לדוד ה' רועי וגו', ואחר כך אומרים למנצח בנגינות, וכן בדין מטעם כל התדיר מחבירו קודם לחברו.

אולם ראיתי לירידי הרה"ג רבי אורן צדוק שליט"א בספרו שו"ת אורן של חכמים (חלק ב' סימן נ"ב) שכתב, דאף ששני המזמורים הנאמרים אחר ערבית יותר תדירים, אולם אמירת המזמור אלהים יחננו שייכת למצוות ספירת העומר הנאמרת באותה עת, ועל כן יש להקדימה. והראיה ממה שכתב מהרי"ץ בסדר יום הכיפורים (חלק ג' דף קט"ז ע"א), שם הביא דברי שירי נכנסת הגדולה בשם הרמ"ע מפאנו בתשובה, שיש להקדים אמירת אבינו מלכנו לפני צדקתך, ואחד הטעמים שיש לאבינו מלכנו יותר שייכות בעשרת ימי תשובה מאשר צדקתך, ועל כן בדין שיקדם לו, ושכן הוא המנהג.

עוד כתב דאין דומה לשיר של יום, שקודם למזמור של ראש חודש מדין תדיר, היות ששם היום עצמו הוא גם ראש חודש וגם יום פלוני בשבת, ועל כן בדין שיקדם שיר של יום מדין תדיר. מה שאין כן אלו המזמורים, אף שהם תדירים להיאמר אחר ערבית של כל השנה, מזמור זה לא יאזכר בכלל הנדחים מפניהם, היות שעצם הבאתו הינו משום ספירת העומר ולא מצד מהותו של יום, ומתוך שהוקדמה הספירה באותה העת קדם לאחריה מזמור זה. וסיים, וכן הוא המנהג הפשוט כיום ברוב ככל בתי כנסיות, להקדים אמירת מזמור אלהים יחננו אחר ספירת העומר קודם לאמירת אלו המזמורים. וכל הוראת מהרי"ץ יסודה ושרשה נעוץ במנהג הנהוג בזמנו, אם כן בהשתנה המנהג למעליותא, כן תשתנה גם הוראת אמירתו של מזמור זה בעת הזו, ע"כ.

אולם אין הכרח כדבריו, שכן המנהג פשוט ברוב בתי הכנסת, וגם בשלחן ערוך המקוצר (סימן צ"ה ס"ב) כתב, וממשיכים לומר מעומד למנצח בנגינות מזמור שיר וגו', ואחר כך אומרים למנצח על הגיתית, ושיר למעלות אשא עיני וגו'. ויש מהבדלי שנהגים לומר למנצח על הגיתית ושיר למעלות תחילה, ואחרי כן למנצח בנגינות, כולם מיושב.

עוד הביא מהרי"ץ בשו"ת פעולת צדיק (חלק ב' סימן קע"ט) ששמע חד מרבנן דמהדר להתפלל ערבית מבעוד יום קצת, כדי שבהגיע זמן העומר יספור בתחילת הלילה. וכשחשיכה ועדיין לא קראו ההלל בדבין הוא דלקדם ההלל מטעם כל התדיר קודם, אפילו הכי כשחשיכה לא היה רוצה להמתין לאחר ההלל, רק לספור העומר קודם ההלל. והנאני, דהכי דייקי לשון הרמב"ם פרק ז' מתמידין ומוספין שכתב וז"ל, ומתחילת היום מונין, לפיכך מונה בלילה מליל י"ו בניסן וכו'. ומדקאמר ומתחילת היום מונין משמע דכן מצותה, דאם לא כן הוה ליה ליתני בקיצור, ומליל י"ו בניסן מונין וכו'. אלא שמע מינה מדהאריך לשון כן, ראוי למנות מתחילת הלילה וכו', עיין שם.

ונראה דאין נוונת מהרי"ץ להצריך להקדים ספירת העומר להלל, אלא שבא לשבח לאותו צורבא מרבנן שהנהיג לסיים ערבית מיד בהגיע זמן ספירת העומר, ואז התחיל הספירה קודם אמירת ההלל. ועל כן דן מהרי"ץ דלכאורה טענת תדיר של ההלל קודם צדקתך, ויישב דלא קפדינן בתדיר קודם אלא בזמן שהם שווים ואין לאחד מעלת קדימה על האחר, מה שאין כן הכא דאיכא מעלת קדימה בזמן שלא יתאחר אחר כניסת הלילה מעט, ואילו בהלל ליכא קפידיא אם יאחר קריאתו, ע"כ.

אולם בקובץ נחלת אבות ד' עמוד רס"ח ביאר שדעת מהרי"ץ דיש להקדים ספירת העומר להלל [ליהי נועם] כדי למנות מתחילת הלילה, ושכן כתבו בפשיטות התורת חכם (אות רע"ז) ושושנת המלך הלכות ספירת העומר (סעיף א') ללא שום הערה, וזאת למרות שהגר"א אלנדאף בענין חיים (חלק ב' דף מ"א ע"א אות כ"ה) כתב, אבל המנהג הטוב והקדום הוא, שמקדימין ויהי נועם וכו', ואחר כך ספירת העומר, עיין שם. ובנוה צדיק הביא דברי מהרי"ץ בעץ חיים (דף מ"א) שכתב דלא יתחילו להתפלל עד הלילה ושכן המנהג, ולכאורה כאן סותר דבריו. ואולי יש לומר, שלפיכך דקדק כאן לכתוב מבעוד יום קצת. אי נמי, לא סבירא ליה כאותו חד מרבנן לגמרי, אלא בעיקר הדבר שיש להקדים הספירה להלל, ע"כ.

ביאור המושג תדיר היינו שבא פעמים יותר מעניינים אחרים, ומקור דין זה מהגמרא זבחים (פ"ט ע"א) על פי הכתוב בפסוק (במדבר כ"ח, כ"ג) מלבד עולת הבוקר אשר לעולת התמיד תעשו את אלו. ומלבד משמע לאחר, כלומר, לאחר שתקריבו את קרבן התמיד של שחר תקריבו המוספים, והטעם בזה כי עולת התמיד תדירה יותר.

אמנם בשדי חמד הביא מחלוקת לגבי מקרא מגילה ומילה, שדעת הרדב"ז בתשובה דמגילה מיקרי תדיר, אף על גב דהוי משנה לשנה, דמכל מקום קבוע לה זמן והוי תדיר ממילה, דאפשר שלא יתחייב בה מעולם. אך דעת הרב קהלת יעקב, דמוכח מפרק כל התדיר (דף צ"א) דמילה חשיב תדיר לגבי קרבן פסח, לפי שמצווה טפי מפסח, ולפי זה הוא הדין לגבי מקרא מגילה שהיא פעם בשנה וחשיבא פחות תדירא ממילה.

וכבר מהרי"ץ בשו"ת פעולת צדיק (חלק ג' סימן ס"ח) נשאל על מה שכתב הטור, הקורא המגילה מברך לפניו שלש ברכות, על מקרא מגילה ושהחיינו ושעשה נסים. אולם בשלחן ערוך (סימן תרצ"ב סעיף א') כתב להיפך, שכן סידר את ברכת שהחיינו לבסוף, והלא דבר הוא.

וביאר שהטור נקט כן משום סברת רבני מקומו, ר"ת והרא"ש, דסברי דגם ביום חוור ומברך שהחיינו. ואם כן יש להקדימה מדין תדיר ושאינו תדיר דתדיר קודם, דברכת שהחיינו רגילה תמיד ביום טוב, מה שאין כן ברכת שעשה נסים דאינה רגילה כי אם בחנוכה ופורים בלבד. ומדן הקדים שעשה נסים לשהחיינו, דסבירא ליה דאין לומר שהחיינו כי אם פעם אחת בלילה לבד. אם כן נמצא דשעשה נסים יש לה עדיפות כאן, שמברכים אותה שתי פעמים בלילה וביום, ושהחיינו נחית דרגה שאינו אלא רק בלילה לבד.

אולם יש פעמים דאף התדיר נדחה מפני זה שאינו תדיר מחמת חשיבותו, וכן כתב מהרי"ץ בעץ חיים (דף קנ"ה ע"ב) בענין אמירת מזמורי ראש חודש בתפילת שחרית, שהם מזמור שירו לה' שיר חדש, ומזמור ה' מלך ירגו עמים, שאומרים אותם לאחר מזמור שיר של אותו יום, דתדיר ושאינו תדיר קודם. וכתב בשם הרמ"ע בתשובותיו (סימן כ"ה) דלעולם שיר של יום קודם, דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם. וכן הוא מנהגינו פשוט מימי קדם.

אך הטעם שמקדימין אותם למזמור לדוד אל"ף ה' וגו', ואומרים אותו לבסוף, ואין דנין בו דין תדיר קודם. משום דלא נאמר כלל זה אלא בדבר שדרגת חיוב ומעלת שניהם שווה, מה שאין כן כאן דמעלת וחייב שיר דראש חודש קודם, שהוא שיר דקרבן, ויש לו עדיפות על מזמור לדוד אל"ף דאינה אלא לבקשת תחנה ובקשה. ומה דתדן גם לשאר מזמורים, כגון דפורים וחנוכה ותעניות, שבאים להזכיר ענייניו של יום, דיש להם עדיפות על מזמור לדוד אל"ף, ולכן יש להקדימם לפניו.

והנה משמע שבשיר של יום יש מעלה יותר משיר של ראש חודש, דאם לא כן, היה ראוי להקדים של ראש חודש. ובעץ חיים (דף ע"א ע"א) הביא בשם הרמ"ע בתשובותיו (סימן כ"ה) וז"ל, אני מנעתי במקומי שלא יתחיל השליח ציבור בלשון המשנה דסוף תמיד, המתחלת השיר שהיו הלויים אומרים וכו', אלא יתחיל מראש המזמור. שאם הוא מכוון עם מה שהיו הלויים אומרים בעת ההיא מוטב, ואם לאו, לא גרע ממזמור בעלמא, ע"כ. ואני הצעיר שמעתי גם כן שטעות הוא להזכיר השיר שהיו וכו', לפי שלא נכתב אלא לזכור ולרשימה בעלמא, והם טעו וסברו שזהו מהנוסח שצריך לומר, ע"כ.

ולכאורה, לפי דברי הרמ"ע שאם אינו מכוון עם מה שהיו הלויים אומרים, לא גרע ממזמור דעלמא, אם כן מאותו הטעם שמקדימים מזמור של ראש חודש למזמור לדוד אל"ף, שאינו אלא לבקשת תחנה, הרי שהמזמור שיר של יום לכאורה גם הוא מזמור בעלמא, ואם כן יש להקדים מזמור של ראש חודש למזמור של יום. אלא צריך לבאר שהמזמור שיר של יום הוא מדין המשנה בתמיד (דף ל"ג ע"ב), ולכן דין הוא שמזמור ראש חודש יהיה אחריו, מה שאין כן מזמור לדוד אל"ף, אינו משנה, ולכן מקדימין לפניו מזמור של ראש חודש. ודומה לכך מוכח בעץ חיים (חלק ב' דף מ"א) שכתב, וכשחל יום טוב שני דפסח ביום ראשון, דצריך לקרות ההלל, יאמר תחלה ויהי נועם וסדר קדושה, ואחר כך ההלל, דתדיר עדיף. ואין להלל עדיפות, משום דסדר קדושה במוצאי שבת מתקנת חכמי המשנה, מה שאין כן ההלל, דתקנת אחרונים הוא.

עוד כתב בעץ חיים (דף ק"מ ע"ב) גבי אמירת אשרי קודם מוסף בשבת, דאף שדעת החמדת ימים שאין להפסיק בין אשרי לקדיש, אין אנו מקפידין בכך, כיון שאחרי כן אומרים פסוקים ומזמור הבו לה' ופסוקים אחרים, ואין מפסיקים בין הפסוקים לקדיש, ועוד דתדיר קודם. ועיין בתשובותי חלק ג' (סימן רל"ב). ושם כתב פעם עבר אחד קדוש ביום שבת קודש וראה בבית הכנסת שלנו שאומרים אשרי תיכף אחר גמר ההפטרות, ולאחריו אומרים מה רב טובך, ומי שברך או השכבה, וברוך ה' אשר נתן מנוחה

מיני תבלין וקליות

מיני קליות

גרעיני חמניה קלויים
 גרעיני דלעת קלויים
 בטנים קלויים
 בטנים קלויים בקליפה
 פיסתוק חלבי קלוי
 קשיו קלוי
 שקדים קלויים
 גרעיני דלעת קלויים
 גרעיני אבטיח קלויים

חילבה
 טחון/לא טחון
 מבוררת
 בהקפדה רבה
 יותר מ-3
 פעמים

חדש!
אבקת
מרק
 1 ק"ג

מיני תבלין

פפריקה מתוקה
 פפריקה חריפה
 פלפל שחור
 פלפל לבן
 פלפל חריף (שאטה)
 כמון
 כרכום
 קינמון
 זנגביל
 גריל עוף
 חואיג מרק
 חואיג קפה
 זעטר
 היל
 ציפורן טחון
 חילבה טחון
 שום גבישי

כשר לפסח למהדרין ללא חשש חוזר וניעור
 בהשגחה המהודרת והמחמירה של
 בד"ץ פעולת צדיק בראשות מרן הגאון
 רבי יצחק רצאבי שליט"א

דרושים מפיצים

משווק ע"י: פרי צדיק בע"מ טל' 050-4140741
 הפצה ראשית: פעולת צדיק, טל' 052-7635645